

I Jornada Gènere i Presó

Relacions de gènere i quotidianitat. Una aproximació antropològica a la violència simbòlica

Olga Jubany Baucells

Professora agregada Serra Hunter del Departament d'Antropologia de la Universitat de Barcelona, directora de la European Social Research Unit i coordinadora del Grup de Recerca en Gènere, Identitat i Diversitat

Jordi Mas Grau

Professor del Departament d'Antropologia de la Universitat de Barcelona, investigador a la European Social Research Unit i membre del Grup de Recerca en Gènere, Identitat i Diversitat

14 de novembre de 2018

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement–No comercial–Sense obres derivades 4.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense cap restricció sempre que se'n citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya). La llicència completa es pot consultar a (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>).

Qui som i què proposem avui

- Departament d'Antropologia Social

- European Social Research Unit

- Grup de Recerca en Gènere, Identitat i Diversitat

Què proposem avui:

- Qüestionar el determinisme del dualisme de gènere, legitimitat en l'alteritat i la subordinació d'unes persones sobre les altres.
- Abordar el caràcter socialment construït del gènere i la seva (re)producció quotidiana.
- Explorar la discriminació de gènere des de la vessant de la LGTBfòbia.
- Debatre la dimensió simbòlica de la violència sexual i de gènere.

La construcció social del gènere: el qüestionament dels determinismes

➤ Els antecedents:

- El determinisme teològic i biològic del gènere.
- Escletxes entre les evidències.

➤ El nou paradigma: la construcció social del gènere

- Ruptura de les característiques biològiques, socials i culturals.
- El gènere és construït i es (re)produeix a través dels processos de culturalització i socialització de forma diferent a cada cultura.

➤ Pioner(e)s:

Corrents teòriques

→ El particularisme cultural.

→ L'escola de la cultura i la "personalitat".

Moviments socials

→ El feminisme.

→ El sufragisme.

La normativització i legitimització del nou paradigma del gènere

- **Epistemologia**

- **Política i debats normatius**

*El gènere és la forma mitjançant la qual totes les societats determinen els rols, actituds, valors i comportaments d'homes i dones, mentre que el sexe es refereix als trets biològics derivats de les diferències sexuals. [...]. **El sexe d'una persona està determinat per la natura, però el seu gènere és construït socialment***

IV Conferència Mundial de les Dones.
Nacions Unides. Pequí, 1995

- **Activisme i dret**

- **Ciències socials i humanes**

Una dona no neix, es fa
Simone de Beauvoir, 1949

L'objectiu dels meus estudis a Nova Guinea va ser determinar si les diferències temperamentals entre els sexes eren innates, o bé estaven culturalment determinades.

Margaret Mead, 1934

La problematització del dualisme sexe/gènere

- La **performativitat** del gènere.
- La construcció social de la **sexualitat i el cos**.
- La **multiplicitat** d'expressions identitàries.
- La intersecció **d'opressions/identificacions**.

El debat actual

*Si es refuta el caràcter invariable del sexe, es veurà que **aquesta construcció denominada “sexe” està tant culturalment construïda com el gènere**; de fet, potser el sexe sempre ha estat gènere i, en conseqüència, la distinció entre sexe i gènere no existeix com a tal*

Judith Butler. El gènere en disputa, 1999

*Per a mi les categories home o dona són (...) uns models de comportament, uns vestits molt ben fets per sortir al carrer i relacionar-se (...) Segons la meua experiència, [la masculinitat i la feminitat] **no són tant coses que un és, sinó coses que un representa***

Miquel Missé. Sociòleg i activista trans.
Entrevista a Emakunde, 2018

La persistència del paradigma determinista avui

- ▶ **Biomedicina.** Si bé admet que les identitats, relacions i rols de gènere canvien al llarg del temps i entre les cultures, encara s'entén que:
  - El gènere és una prolongació natural del dimorfisme sexual.
  - Els fonaments de la identitat de gènere són innats.
  - La no correlació entre sexe i gènere és una patologia.

- ▶ **Moviments polítics i socials ultraconservadors:**
  - Contra l'anomenada “ideologia de gènere” i el “lobby gai”.

més feina a fer dia a dia...

Campanya de l'associació "Hazte Oír"

¿Sabes lo que quieren enseñarle a tu hijo en el colegio?

Las leyes de adoctrinamiento sexual

Manual contra "l'adoctrinament sexual" a les escoles.

Aparte de la violencia machista, la mujer está asumiendo un holocausto femenino, del cual nadie habla y por el que faltan 120 millones de mujeres, debido al aborto selectivo (...) es el gol que el demonio ha metido al feminismo radical

José Ignacio Munilla (Bisbe de Sant Sebastià).

Font: eldiario.es (05/03/2018)

El nostre estudi: la LGTBfòbia a les ciutats petites i mitjanes europees

► Els objectius de la recerca:

- Analitzar la violència i discriminació de les persones LGTB a sis ciutats petites i mitjanes europees.
- Identificar mesures polítiques, legals i socials per combatre el problema.
- Proposar i desenvolupar estratègies contra la violència LGTBfòbica
- Advocar per la diversitat sexual i de gènere.

► Per què les ciutats petites i mitjanes?

- Per mostrar que el món LGTB va més enllà de la gran ciutat.

► El mètode:

- Etnografia: observació participant, entrevistes en profunditat i grups de discussió.
- Enquesta online.
- Recerca multisituada.

La violència simbòlica: Una constatació prèvia

- ▶ La LGTBfòbia tendeix a identificar-se amb la violència física i verbal.
- ▶ D'altres formes de violència més subtils no són concebudes com a LGTBfòbia.
- ▶ Aquestes formes menys manifestes de violència tenen un gran impacte en les experiències i quotidianitat de les persones LGTB.

*“Creo que no podré ayudarte mucho. He tenido una experiencia sobre la discriminación muy leve, no he tenido ningún problema”
(Home gai, 50 anys).*

L'iceberg de la violència

La violència simbòlica (Pierre Bourdieu)

- ▶ És una violència insensible i invisible per a les pròpies víctimes.
- ▶ Crea submissions que no es perceben com a tals perquè es recolzen en creences compartides.
- ▶ S'interioritza i es reproduïx de forma inconscient, al marge de la consciència i la voluntat.
- ▶ Fa possible el consens lògic i moral, alhora que contribueix a la reproducció de l'ordre social.

Efectes violència simbòlica (Persones LGTB)

► Corporals

“Quan vam començar a sortir fa 20 anys les coses no eren així, i després t'acostumes a una certa inhibició, o no exhibició. (...) hi ha una situació de semi-ocultament que vas normalitzant: abans de donar-te un petó, mires al teu voltant” (Dona lesbiana, 47 anys).

► Cognitius

“La gent va agafada de la mà per on sigui [...] A alguns els miraran d'una forma estranya, en algun cas els diran 'marietes' [...] Marietes? Doncs marieta i s'ha acabat la història. En aquest sentit, no em preocupa” (Home gai, 52 anys).

Efectes violència simbòlica (Institucions)

► Sistema de salut

“Fem les preguntes típiques de relacions home-dona perquè la majoria de gent que tenim és heterosexual. Els hi preguntes si tenen parella fixa i et diuen ‘sí’, però fins que no veus que la seva parella és també una dona... aleshores canvies el xip [...] Fiques la pota moltes vegades però sense ànim d'ofendre. Llavors et disculpes i tires endavant” (Ginecòloga).

► Sistema educatiu

“Hem insistit en diverses ocasions que l'escola dels nostres fills ofereixi alguna formació sobre diversitat sexual i familiar als estudiants, però la direcció sempre ens ha ‘donat llargues’ amb l'excusa que no havien detectat aquesta necessitat perquè no hi havia gais a la classe” (Matrimoni gai amb fills).

El gran repte: la revolució simbòlica

- ▶ *“Lo que está en juego en las luchas simbólicas es el monopolio de la nominación legítima, el punto de vista dominante que haciéndose reconocer como punto de vista legítimo, se hace desconocer en la verdad de su punto de vista particular, situado y fechado” (Bourdieu, Homo academicus: 41-42).*
- ▶ Transformar l'ordre socio-cultural existent:
  - a) Activisme LGTBI+
  - b) Estudis acadèmics
  - c) Polítiques públiques

MOLTES GRÀCIES!

Dra. Olga Jubany (olga.jubany@ub.edu)

Dr. Jordi Mas (jordimasgrau@ub.edu)

<http://geni.ub.edu/>

<http://esru.ub.edu/>

<http://divercity.ub.edu/>